פורום הארגונים למען הפסיכולוגיה הציבורית
הסתדרות הפסיכולוגים בישראל • חטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות המח"ר • התנועה למען הפסיכולוגיה הציבורית

21.12.2020
ו' טבת תשפ"א

לכבוד
חה"כ רם שפע- יו"ר ועדת החינוך, התרבות והספורט
חברי הועדה
משתתפים נכבדים
באמצעות דוא"ל v2@knesset.gov.il

שלום רב,

<u>הנדון: עמדת הפורום לפסיכולוגיה ציבורית בנושא חוק חינוך חובה החל מגיל לידה</u>

בשנים האחרונות אנו עדים לתוצאות המחדלים ארוכי השנים בהם מסגרות החינוך לגיל הרך הופרטו והועברו לידיים פרטיות ללא אחריות המדינה לסטנדרטים בסיסיים המוכרים כקריטיים להתפתחותם ולרווחתם הנפשית והפיזית של תינוקות ופעוטות. מתוך ניסיון של שנים בעבודה ובמחקר אודות מצב הפעוטות במסגרות הגיל הרך, אנו סבורים שיש מקום להצבת סטנדרטים מקצועיים כוללים. מתוך הבנה שמקובלת כבר שנים ארוכות בעולם, לפיה השקעה בגיל הרך מקדמת את רווחת הציבור כולו בטווח המיידי ובטווח הארוך. אולם בד בבד עם הרחבת חינוך חובה מגיל לידה, ישנה חשיבות מיידית להסדרת מערך הפיקוח והרישוי על המוסדות לגיל הרך ולהבטחת מענה מספק להבטחת שלומם הרגשי והתפתחותם התקינה.

לפני כשנתיים (התשע"ט–2018) הורחב חוק הפיקוח לכל מסגרת המיועדת לשהייה של 7 פעוטות או יותר, המחייב את המפעילים לקבל רישיון הפעלה ולפעול תחת הדרכה ופיקוח. החוק אמנם מגדיר את התנאים הבסיסיים לפתיחת מעון המתייחסים לאיכות המבנה, הציוד, דרישה להכשרת המטפלים למתן עזרה ראשונה ודרישה להעדר רישום פלילי, אך לא מגדיר את ההכשרה הנדרשת מהמטפלים, את היחס המספרי של מטפלים לפעוטות ובעיקר, <u>לא נותן מענה מספק להבטחת שלומם הרגשי והתפתחותם התקינה של הפעוטות</u>. להבטחת סטנדרטים איכותיים לטיפול בתינוקות ופעוטות, אנחנו תומכים בקידום החלת חוק חינוך חובה מגיל לידה, המלווה בתקנות מחייבות, ואשר מבטא אחריות לאומית לחינוך איכותי מלידה.

בהרחבת חינוך חובה מלידה, אנחנו מבקשים להתייחס לארבעה היבטים משמעותיים (שיפורטו בהמשך) בהפעלת המסגרות לגילאי לידה-3. היבטים אלה בעלי חשיבות קריטית לאיכות הטיפול במסגרות החינוכיות לפעוטות בהתאם לספרות ענפה מהארץ ומהעולם, כולל דוחות ומסקנות של ועדות שפעלו בארץ בעשורים האחרונים, ומסקנותיהם טרם יושמו (דו"ח שמידט, 2006; דו"ח רוזנטל, 2009; דו"ח טרכטנברג, 2018).

1. אחריות של המדינה לחינוך מלידה, כולל תכלול ופיקוח בגיל הרך מטעם הרשות המקומית
2. מאפייני הסביבה, נהלי בטיחות ותקינה במעונות היום ובגנים הפרטיים
3. הכשרה מקצועית לצוות המטפל

4. הקצאת פסיכולוג/ית התפתחותי/ת למסגרות

1. <u>תכלול על ידי הרשות המקומית</u>- בדומה להתייחסות המדינה והרשויות המקומיות לחינוך בגילאי גן ובתיה"ס, אנו ממליצים למנות נציג מתכלל ומפקח ברשות המקומית לגילאי לידה עד שלוש. יש לחייב רשויות מקומיות להקצות מחלקה נפרדת (או תת-מחלקה) עבור תינוקות ופעוטות בגילאי 0-3 בשל הצרכים הייחודיים של שלבים התפתחותיים מוקדמים. נציג כזה יכיר וילווה את שירותי הבריאות מסגרות החינוך לגילאי לידה-3, היחידות הטיפוליות והמרכזים לגיל הרך ועוד. ניהול ריכוזי זה יאפשר שיתופי פעולה בין-משרדיים, מעורבות של השירות הפסיכולוגי ברשות, הפעלת תוכניות מניעה רשותיות, דיוור ישיר לקהילה וכן הפעלה מהירה של המערכת במצבי חירום ומענה מיידי למצוקה. גוף מטעם הרשות יכול לאפשר הפצת ידע רחב על התמודדות עם פעוטות בגיל הרך בהיבטים שונים של שגרה ומצבי חירום, איתור משפחות שנקלעו למשבר ומתן מענה מיידי באמצעות הפניה לשירותים קהילתיים.
2. <u>מאפייני הסביבה, נהלי בטיחות ותקינה במעונות היום</u>- התקינה הקיימת כיום אינה תואמת את צרכי ההתפתחות והבטיחות מבחינת גודל הקבוצה ויחס מטפלות-פעוטות. כיום קיימים שני מודלים מומלצים, בהם מנוסחת בין היתר התקינה במעונות היום ובמסגרות טיפול בתינוקות בפעוטות:
   - <u>וועדת רוזנטל</u>- מסקנות הוועדה המליצו על מאפייני הסביבה הפיזית, הצוות החינוכי, גודל הקבוצה, התכנית החינוכית והטיפולית, נהלי בטיחות ונהלי בריאות (ועדת רוזנטל, ינואר 2009).
   - <u>תו תקן ITERS-3 למסגרות לגילאי לידה-3 שנים</u>- מנסח מאפיינים איכותיים וכמותיים מדידים של המסגרת, אשר משמעותיים לאיכות הטיפול ולהתפתחות הילדים. באמצעות פריטים מדידים המקבלים ציון מספרי, ניתן לבדוק האם מסגרת כלשהי המבקשת סמל מוסד עומדת בתנאים מינימליים ראויים, וכן להעריך את כלל המסגרות הפועלות בארץ על פי תקינה מקובלת בעולם.
3. <u>הכשרה מקצועית לצוות החינוכי-טיפולי</u>- הכרחי לקבוע כי מטפלות בילדים בגיל הרך צריכות להיות בעלות הכשרה בסיסית בלימודי חינוך לגיל הרך (בדומה להכשרה המוסדרת של גננות) הכוללת בין היתר התפתחות הילד (במגוון תחומי תפקוד), פסיכופדגוגיה של הגיל הרך, חשיבות המשחק, מנטליזציה ורפלקטיביות, מחויבות לאתיקה מקצועית ויכולת להיות בקשר מקצועי הן עם משפחות והן עם קולגות ומדריכות. כיום ההכשרה אינה תנאי סף לעבודה במעונות היום או במסגרות לגילאי לידה-3 ובפועל למשרת מטפלת נשכרות עובדות חסרות הכשרה. אנו ממליצים לאמץ מיידית את מסקנות <u>ועדת רוזנטל (2009)</u> המנסחות דרישות להכשרה ולהשכלה של צוות המעון: מטפלות -מחנכות, מובילות כיתה, מנהלות, צוות פרא-רפואי, מדריכות חינוכיות ועוד.

4. <u>הקצאת פסיכולוג/ית התפתחותי/ת למסגרות לידה-3</u>- עבודה שוטפת של פסיכולוג/ית התפתחותי/ת במעון היום תכלול איתור פעוטות בסיכון, וליווי ההורים בפנייה לגורמי הטיפול המתאימים. כמו כן, הנחיית הצוותים להתאמת דרכי העבודה עם פעוט ובניית תכנית התערבות מתאימה במסגרת המעון. ליווי מקצועי רציף הינו קריטי להתפתחותם המיטבית של פעוטות, על

כן מומלץ לקבוע את הכרח תוכניות האיתור בתקנות, כך שבכל רשות תופעל תכנית. בנוסף, הכרחי לספק ליווי מקצועי, רגשי ותמיכתי לצוות הטיפולי-חינוכי. ליווי פסיכולוגי לאורך כל השנה ייתן מענה לסוגיות כגון: (א) עיבוד תחושות של שחיקה ומעמסה רגשית, שכאשר אינם מטופלים בצורה מתאימה, גדל הסיכון לטיפול לא מותאם ואף לפגיעה בפעוטות. (ב) המשך הדרכה והכשרה בנושאים התפתחותיים מגוונים המשתנים גם בהתאם לנסיבות המציאות (לדוגמא, משבר הקורונה) וכן בהתאם לנסיבות פרטניות בכל מעון. (ג) ליווי ותמיכה להורים-ליווי פסיכולוגי למעון ייתן כתובת מקצועית להורים. ישנן רשויות בארץ אשר קידמו תוכניות ליווי פסיכולוגי במעונות (ר' נספח- עבודת הפסיכולוג ההתפתחותי במעונות היום).

לסיכום, המציאות הקשה של מעונות היום בישראל בימי שגרה הופכת כעת לבעיה מורכבת הרבה יותר בהיעדר מענה מקצועי לתינוקות ולפעוטות, להורים ולצוותים. אנו שבים וקוראים לאחריות לאומית מלידה, ונחיצות הפיקוח ושיפור מסגרות החינוך לגילאי לידה-3. הרחבת חוק חינוך חובה תאפשר אחריות ממשלתית והקצאת משאבים לטובת החלת סטנדרטים אחידים וגבוהים על מסגרות אלו. אנו רואים את ההצטרפות לקידום הנושא כשליחות ומעוניינים להעמיד את המומחיות שלנו בקידום הרווחה הנפשית וההתפתחותית של פעוטות בישראל לרשות האגף למעונות היום במשרד העבודה והרווחה, בשירותים החברתיים ובוועדות החינוך והרווחה של הכנסת.

בברכה,

יורם שליאר	ד"ר יובל הירש	אלית מרדו
יו"ר	יו"ר	יו"ר
הסתדרות הפסיכולוגים בישראל	חטיבת הפסיכולוגים בהסתדרות המח"ר	התנועה למען הפסיכולוגיה הציבורית

מקורות:
רוזנטל, מ (2009) דו"ח ועדה מייעצת. סטנדרטים להפעלת מסגרות חינוכיות לפעוטות. האגף למעונות יום ומשפחתונים לגיל הרך. משרד התעשיה, המסחר והתעסוקה. ירושלים
שמידט, ה' (2006). דו"ח ועדה ציבורית לבדיקת מצבם של ילדים ובני נוער בסיכון ובמצוקה. הוגש לממשלת ישראל ולשר הרווחה.
ITERS-3- תרגום לעברית: לירון רובינס. תרגום ועיבוד מדעי (סדר אלפביתי): ד"ר יאיר זיו, קרן זיו, ד"ר דינה כהן, ורד מאיר, ד"ר אפי סטולרסקי, דליה רז, פרופ' אבי שגיא-שורץ. המרכז לחקר התפתחות הילד אוניברסיטת חיפה.
Harms, T., Cryer, D., Clifford, R. M., & Yazejian, N. (2017). Infant/Toddler Environment Rating Scale, third edition. New York, NY: Teachers College Press.

נספח: עבודת הפסיכולוג/ית ההתפתחותי/ת במעונות היום

פסיכולוג/ית אשר מלווה מסגרת חינוך לגיל הרך מעניק למסגרת ליווי שוטף, שמתבסס על ידע התפתחותי בכלל, ועל ידע לגבי האופן שבו פעוטות תופסים ומפרשים חוויות ויחסים בפרט, ועל תהליכים רגשיים של המבוגר בעת אינטראקציה עם הפעוט. ליווי פסיכולוגי מקדם טיפול מיומן ומקצועי, מאפשר איתור מוקדם והתערבות מוקדמת, מקדם יכולות ויסות עצמי של המטפלות-מחנכות ומפחית תחושות שחיקה וחוסר אונים. מטרות ותפקיד הפסיכולוג/ית שיוצגו להלן מתבססות על תוכניות הקיימות כיום בארץ במספר רשויות אשר לקחו תחת חסותן את הגיל הרך וראו בחשיבות ההשקעה בו.

1. הכשרת צוות (מנהלות ומטפלות-מחנכות) –כל מי שעוסק בחינוך לגיל הרך זקוק להכשרה בסיסית, כמו גם הכשרה שוטפת תוך כדי תקופת העיסוק בתחום זה, על מנת שיוכל להעניק טיפול-חינוך מותאם, מקצועי ורגיש בהתאם למאפיינים של צרכי הפעוטות. בכל הנוגע להתפתחות רגשית, ראוי כי תהיה מעורבות של פסיכולוג/ית התפתחותי/ת בתכניות ההכשרה, הן ברמה הבסיסית והן בהכשרה השוטפת. לימודים והכשרה בתחום זה צריכים לכלול בין היתר ידע עדכני על התפתחות הילד (במגוון תחומי תפקוד), פסיכופדגוגיה של הגיל הרך, חשיבות המשחק, מנטליזציה ורפלקטיביות, מחויבות לאתיקה מקצועית ויכולת להיות בקשר מקצועי הן עם משפחות והן עם קולגות ומדריכות.
2. איתור תינוקות ופעוטות בסיכון ובניית תוכניות התערבות מתאימות- עבודה שוטפת של פסיכולוג/ית התפתחותי/ת במעון היום תכלול איתור פעוטות בסיכון, וליווי ההורים בפנייה לגורמי הטיפול המתאימים. כמו כן, הנחיית הצוותים להתאמת דרכי העבודה עם פעוט ובניית תכנית התערבות מתאימה במסגרת המעון עשויה למנוע החמרה של המצב. ליווי מקצועי רציף הינו קריטי להתפתחותם המיטבית של פעוטות הנמצאים בסיכון ללקויות התפתחותיות ולקשיים רגשיים. קיימות היום תכניות איתור ומניעה כגון "תכנית מעג"ן" המופעלת בכ-40 רשויות, אולם הן אינן הכרח ואלו מקבלות מימון במסגרת "תכנית 360" על פי שיקולי הרשות. מומלץ לקבוע את הכרח תוכניות האיתור בתקנות כך שבכל רשות תופעל תכנית.
3. התייעצות בנוגע למקרים ספציפיים של פעוטות והורים- פסיכולוג/ית התפתחותי/ת המכיר את הצוות, את ההורים ואת הפעוטות יוכל לתת ליווי והדרכה משמעותיים ומדוייקים יותר לשאלות ודאגות שמתעוררות בהיבטים השונים של ההתנהלות וההתפתחות.
4. ליווי רגשי לצוות- בתוך יחסים המשכיים המתבססים על אמון, ניתן להתייחס לרגשות של שחיקה ועומס המלווים את האחריות הרבה והאינטנסיביות בעבודת הצוותים. ללא מקום לעיבוד ולויסות רגשות אלו, המצוקה הרגשית של המטפלת יכולה להוות זרז לפגיעה פיזית ו/ או רגשית בפעוטות. ליווי פסיכולוגי למעון ייתן כתובת מקצועית להורים.
5. ליווי ותמיכה להורים- פסיכולוג/ית התפתחותי/ת המכיר את הפעוטות, את סדר היום ואת הצוותים יוכל לתת הדרכה קצרת-מועד במקרים של דאגה התפתחותית, התמודדות עם אתגרי התפתחות (לידת אח, גמילה, חשיפה למוצקים ועוד) ולהפנות לגורמים נוספים במידת הצורך. המידע הפסיכולוגי יהיה נגיש, מקצועי ומתאים לפעוט ולמסגרת בה הוא מתחנך.